

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wprowadzenie

Author: Joanna Przyklenk, Wioletta Wilczek

Citation style: Przyklenk Joanna, Wilczek Wioletta. (2016). Wprowadzenie. W: J. Przyklenk, W. Wilczek (red.), "Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii." T. 6 (S. 9-12). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wprowadzenie

Zresztą – językoznawstwo takie czy inne to przecie humanistyka. A ona do czego potrzebna? Nie buduje miast ani dróg, nie pomaga w uprawie ziemi ani w wydobywaniu węgla... Ale daje refleksję nad człowiekiem, jego myślą i sposobem działania – refleksję analizującą, kontrolującą i regulującą. Taka refleksja jest warunkiem życia godnego i skutecznego – więc jest bezwzględnie potrzebna.

I. Bajerowa: *Język jako źródło pozytywnych emocji uczestników komunikacji*

Lingwistyka diachroniczna, nieustannie budząc zainteresowanie wśród adeptów studiów polonistycznych, inspiruje do samodzielnych poszukiwań badawczych, czego kolejnym dowodem była ogólnopolska konferencja – już szósta – z cyklu „Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii” (Katowice, 6 listopada 2014 roku). To wydarzenie naukowe, jak i poprzednie z tej serii, zorganizowane zostało przez Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego oraz przez działającą w jego ramach od ponad 12 lat Sekcję Historyczno-językową Studenckiego Koła Naukowego Językoznawców.

Szósta konferencja skupiona na problematyce historycznojęzykowej ponownie zgromadziła studentów, doktorantów i młodych doktorów (do 35. roku życia), którzy przybyli do Katowic z różnych ośrodków akademickich Polski, by przedstawić wyniki własnych badań, a także by wziąć udział w konferencyjnej dyskusji – tak rozwijającym, ważnym i nieodzownym elemencie życia naukowego, dzięki któremu spotykają się i ludzie, i myśli, i idee.

Tom niniejszy przedstawia dorobek szóstego ogólnopolskiego spotkania naukowego w Katowicach. Autorki zgromadzonych w publikacji artykułów, korzystając z dostępnych źródeł słownikowych i/lub tekstowych, sięgały po różne metody analizy lingwistycznej, dążąc do realizacji ambitnie stawianych celów poznawczych. Zamierzenia badawcze skupiały się zwykle na takich kwestiach, jak: 1) opis leksyki dawnej (też współczesnej) zorientowany słotwórczo, semantycznie czy etymologicznie; 2) problemy nominacji w historii polszczyzny – zarówno nominacji prioprialnej, jak i apelatywnej; 3) konceptualizacja pojęć w języku, a co za tym idzie – w kulturze, przy czym pod uwagę brano zarówno nacechowane regionalnie jednostki języka, jak i przekształcenia w zakresie sposobu ujmowania terminu czy literacki obraz wybranej do analizy kategorii. Wskazane kręgi tematyczne stały się podstawą podziału niniejszej książki na trzy części.

W pierwszej części – *Wokół wyrazów i znaczeń* – zgromadzono prace poświęcone analizom słownictwa. Autorki skupiły się na aspektach semantycznych i leksykalnych. Rozważania rozpoczyna tekst dotyczący wewnątrzjęzykowych wymian leksemów autosemantycznych współrdzennych w czystopisach piętnastowiecznych rot kościańskich. Autorka starała się wskazać motywy wprowadzanych przez pisarzy zmian, porównując teksty brudnopisów i czystopisów. Słownictwo było również punktem wyjścia artykułu dotyczącego elementów semantycznych czasownika *dotknąć* w jego metaforycznych rozszerzeniach. Następny artykuł dotyczy przeobrażeń semantycznych słownictwa związanego ze sferą mentalną. Zaprezentowano w nim przegląd użycy wyrazów odnoszących się do sfery umysłowej człowieka na podstawie leksemów odnotowanych w słownikach od XVI do XVIII wieku. W artykule uwzględniono różne etapy rozwoju polszczyzny. Kolejna autorka dokonała analizy rozwoju znaczeniowego leksemu *duży*, opierając się na źródłach leksykograficznych i wybranych tekstach. Przeprowadzona analiza jest dowodem ukształtowania się współczesnego systemu polskich parametrycznych przymiotników wymiaru w XVIII wieku. Ostatni z tekstów natomiast porusza kwestię źródłosłów związanych z kręgiem semantycznym leksemów *rok*

i *god.* Punktem wyjścia było wskazanie zagubionych derywatów przywołanych etymonów.

Na drugą część – *Z problemów nominacji* – złożyły się trzy prace, w których autorki podjęły się analizy zagadnień nazewniczych i onomastycznych. W pierwszym artykule oglądowi poddano wczesną twórczość poety Skamandra – Kazimierza Wierzyńskiego. Autorka wskazała różnorodność używanych nazw własnych, akcentując jednocześnie ich zmienność i funkcjonalność. W drugim tekście skupiono się na historycznie zmiennej konceptualizacji pojęć. Przedstawiona została ewolucja znaczeniowa nazwy *kamień piorunowy*, z uwzględnieniem etymologii i mitologii Słowian, zmienności określanego desygnatu, wierzeń ludowych i współczesnych wyobrażeń. Tę część analiz zamyka tekst poświęcony różnorodnym nazwom złodzieja, występującym na przestrzeni wieków. Zebrany przez badaczkę materiał słownikowy ukazał liczebność i częstotliwość wskazanych wyrazów oraz rozwój i zanik leksyki związanej z nazwą złodzieja w perspektywie diachronicznej.

Tom zamyka część trzecia – *W świetle słów i tekstów – o konceptualizacji w języku i kulturze* – w której znalazły się trzy artykuły. Centrum zainteresowania autorki pierwszego z tekstów stanowi element leksyki ekspresywnej dialektu górnośląskiego, czyli leksem *pieron*. W tekście omówiono „boskie” pochodzenie i „ludzkie” użycie analizowanego wyrazu, skupiając się na aspektach gramatycznych, semantycznych i pragmatycznych jego istnienia w polszczyźnie. Zagadnieniem przewodnim drugiej pracy stała się kwestia puryzmu językowego w polszczyźnie. Autorka przedstawiła rys historyczny tendencji purystycznych w Polsce i wskazała jednocześnie czynniki decydujące o nasileniu dbałości o „czystość” języka polskiego. W ostatnim artykule tego rozdziału skupiono się na zmianach w definiowaniu kobiecości w wybranych opowiadaniach Julii Fiedorczuk. Rozważania dotyczyły różnic i podobieństw w literackich obrazach kobiet oraz przybliżyły koncepcję nowej definicji kobiecości w twórczości pisarki.

Autorki zebranych w tej publikacji prac udowodniły po raz kolejny, że historia języka polskiego jest zajmującą dziedziną wiedzy, której rozpoznanie przybliży nas do zrozumienia nie tylko epok

minionych, ale także współczesnych tendencji rozwojowych polszczyzny i polskiej kultury. Artykuły zawarte w niniejszym tomie, podobnie jak te opublikowane wcześniej¹, pozwalają żywić nadzieję, że w Katowicach spotkamy się ponownie, by zgłębiać ważne kwestie historycznojęzykowe, by snuć refleksję analizującą, kontrolującą i regulującą.

¹ Referaty wygłoszone podczas pięciu wcześniejszych spotkań – kolejno w latach 2004, 2006, 2008, 2010 i 2012 – złożyły się na pięć tomów, o tożsamym z nazwą konferencji tytule, opublikowane zostały nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego: *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2006; T. 2. Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2008; T. 3. Red. A. Rejter. Katowice 2010; T. 4. Red. J. Przyklenk, A. Rejter. Katowice 2012; T. 5. Red. J. Przyklenk. Katowice 2014).

Joanna Przyklenk, Wioletta Wilczek